

LETHRICA

ÅRGANG 7, NR. 14

DE HISTORISKE FORENINGER I LEJRE KOMMUNE

OKTOBER 2012

Vandets kræfter

På Tadre Mølle eksperimenteres der, og man oplever vandets kræfter.

Tadre Mølle er også blevet kaldt en "spærring" for vandets frie løb.

Læs også om:

I Gevninge mindes man Christian Tobiassen, og Asta Jensen fra Kisserup er blevet interviewet til bladet.

En ny serie har set dagens lys:

"Der var engang i Gl. Lejre..."

Derudover hører vi bl. a. om betalingsveje og landevejskroer, og i Lejre arbejdes der videre med formidlingen af de mange vidnesbyrd fra fortiden.

Rigtig god fornøjelse

På redaktionens vegne

Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

<i>Leder</i>	2
<i>Betalingsveje</i>	4
<i>Landevejskroer</i>	10
<i>Asta fra Kisserup</i>	14
<i>Vandenergi</i>	22
<i>Bayers billeder</i>	27
<i>Kong Skinder</i>	28
<i>Der var engang i Gl. Lejre</i>	30
<i>Et buksetyveri</i>	30
<i>En fest, der varede for længe</i>	32
<i>Nye detektorfund i Lejre</i>	34
<i>100 året for Christian Tobiassens død</i>	36
Foreningsnyt	39
<i>Lejre Historiske forening</i>	39
<i>Egnshistorisk forening for Hvalsø</i>	40
<i>Bramsnæs Lokalhistoriske Forening</i>	42
<i>Lejre Museumsforening</i>	43
<i>Tadre Møllens Venner</i>	45
<i>Lejre arkiverne</i>	46
<i>Aktiviteter Lejre Museer</i>	47
<i>Kommende aktiviteter</i>	48

LEDER

LAKS ER GODT – OG MANGE LAKS ER MEGET GODT

Men er det så godt, at vi af hensyn til laksene – eller måske snarere laksefiskerne – skal føre vandløbene tilbage til tilstanden i yngre jernalder?

Folketinget har vedtaget den såkaldte Vandhandleplan og pålagt kommunerne at udmønte den i praksis.

Vandhandleplanens formål er at forbedre vandkvaliteten i vore indre farvande gennem reduktion af udledningen af næringssalte og okker.

Værdifuldt fredet kulturminde - eller spærring for vandets frie passage?

Målet skal nås ved: At udlægge 10 meter brede dyrkningsfri bræmmer langs alle vandløb, at frilægge rørlagte vandløb, at genslynge udrettede vandløb og ved at fjerne spærringer for vandets fri passage.

Vandhandleplanen har givet anledning til en voldsom debat i medierne.

Er det rimeligt med 10 meter brede bræmmer?

Burde der i stedet for det enkelte vandløb udlægges individuelle bræmmer, både bredere og smallere?

Dette er administrativt vanskeligere, men det ville give en betydeligt større effekt for samme antal hektar udyrket jord.

Skal lodsejerne have erstatning?

Skal offentligheden have adgang til bræmmerne?

Den debat skal foreningerne bag Lethrica ikke blande sig i.

Ud fra en landskabelig og kulturhistorisk synsvinkel hilser vi åbne og slynge-
de vandløb velkomne.

Forløbene behøver ikke nødvendigvis

være identiske med forløbene på de ældste originalkort fra sidst i 1700-tallet, for vandløbene har det med at flytte sig, og vi mennesker har også flyttet rundt på dem lige siden vikingetiden. Det er også en del af historien.

Spærringer for vandets frie forløb skal fjernes

Disse "spærringer" er ofte meget værdifulde kulturminde, skabt fra vikingetid til 1800-tallet for at udnytte vandkraften.

I Lejre Kommune har vi mange af den slags "spærringer", da vi har haft rigtig mange vandmøller.

Vandhandleplanen omtaler f. eks. Tadre Mølle som en "spærring", selv om der er etableret en såkaldt faunapassage – læs fiskepassage for de turistvenlige laksefisk - til 200 000 kr.

Her klarer vi den nok, da "spærringen" er omfattet af både en naturfredningskendelse og en bygningsfredning, men dette er desværre langt fra tilfældet de fleste steder.

Vi har i foreningerne forståelse for afhjælpning af nyere tids ulykker, men vi mener, at der for gamle anlæg af kulturhistorisk interesse bør tages store hensyn.

Zig-zag fisketrappen

Her må ikke ske fjernelse af "spærringer". I stedet bør der etableres passage, eventuelt omløb.

Hvis man konsekvent fjerner "spærringerne", vil man føre tilstanden tilbage til yngre jernalder.

Det kan ikke være formålet med vandhandleplanen.

Vi skal ikke genskabe en fjern, ukendt fortid.

Bent Gottfredsen

HISTORISKE ARTIKLER

BETALINGSVEJE

af Karl-Johan Rubæk

Gennem de senere år har der været stor debat om emnet *betalingsveje*. Mange anser emnet for at være lidt udansk og har svært ved at forstå begreber som *Betalingsring* ved København - og for den sags skyld *Betalingsbro/tunnel* ved Frederikssund. Sådan noget med betaling på motorveje og broer, det er noget, de har nede i Frankrig og Italien!

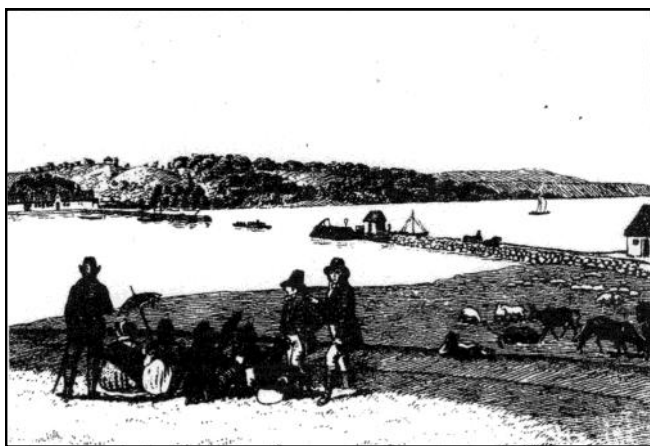
Gennemføres forslagene, er det os, bilpendlerne fra Københavns opland, der skal betale ekstra for at komme til byen. Alt andet lige må vi også notere, at de to forslag fra København og Frederikssund har to vidt forskellige formål: Det ene skal holde bilerne væk og det andet skal betale bro/tunnel.

Erfaringer

Måske kommer det bag på nogle, at vi her i landet har over 225 års erfaring med betalingsveje. Men en længere periode fra 1935 til 1998 uden betalingsvej/bro i Danmark har måske ladet begrebet gå i glemmebogen?

Fra gammel tid (1500-tallet) fandtes to kategorier for landevejs trafik: Alfarvej og Kongevej. Kongemagten havde puslet med særligt anlagte kongeveje allerede fra reformationen, men det var ikke rigtigt blevet til noget. Kongevejene lignede alfarvej bortset fra, at de var mere lige. Man sagde, at de danske veje havde tre dimensioner: Længde, bredde og *dybde*!

De første hundrede år med betalingsveje fra 1760-erne var det udelukkende kongevejene, der blev betalingsveje. Derefter fulgte 75 år med betaling på broer, som midlertidigt sluttede i 1935.

Færgeoverfarten ved Frederikssund 1559-1868 med betaling.

Da pontonbroen kom i 1868, fulgte betalingen med over.

Udenlandske erfaringer kommer til landet

Da J.H.E. Bernstorff i 1750 var Danmarks gesandt i Paris, stiftede han bekendtskab med fransk vejbygning, som på daværende tidspunkt var det bedste i Europa. Her lå vejens *dybde* fast, og der kunne køres hele året, uden at vogne væltede (i 1730-erne havde Bernstorff oplevet, at vognen væltede tyve gange på en rejse i Tyskland).

I 1763 kom Bernstorff hjem og gjorde reklame for fransk vejbygning. Han overtalte Cancellirådet til at ansætte nogle franske vejingeniører til at udbygge kongevejene i Danmark.

Overingeniør Jean Mamillod fik opgaven at lede vejbygningen på kongevejene. Han startede med at beskrive, hvordan man hidtil havde vedligeholdt veje i Danmark:

Bønderne (ved hoveriarbejde) rensede grøfterne på højre og venstre side af vejen og kastede skarnet eller den våde jord midt på vejen, og da vejen allerede var fuld af skarnpøle, blev den derved endnu dårligere, og regnvandet kunne ikke få afløb, men gjorde vejene ganske ufarbare og farlige for hestene. Ovenpå spredte bønderne nogle læs sand, som møjsommeligt kørtes til langvejs fra; men dette sand æltedes sammen med skarnet og kunne derfor ikke ses mere end nogle få dage efter!

Frederik Christian Rosenkrantz

En kendt mand her på egnen, Frederik Christian Rosenkrantz, blev i første omgang udnævnt til *Vejinspektør* (han var protegé af Bernstorff og hans nevø A. P. Bernstorff). Egentlig var han søofficer og gesandt, men det forhindrede ham ikke i at blive Vejinspektør. Desværre for Rosenkrantz holdt stillingen kun i tre år fra 1763 til 1766. Udgifterne var for store og resultaterne for små. Måske var Rosenkrantz forud for sin tid på ét punkt: Han foreslog, at alle vogne skulle have et nummer malet på siden. Det var en forløber for nummerpladen, som vi kender fra vor tid! Også Jean Mamillod blev fyret, men genansat, da skylden for de store udgifter blev placeret hos Rosenkrantz.

Betalingsveje

I Frankrig havde man brugt bompenge i flere hundrede år, men de første bestemmelser om opkrævning af bompenge i Danmark ses først i en skrivelse fra 1773 i forbindelse med anlæggelse af Roskildevejen. De endelige retningslinjer var dog ikke fastlagt hermed, de kom først mere end 10 år senere. I december 1785 foreslog Generalvejkommisionen, at enhver, der benyttede de nye veje, skulle betale bompenge.

Bompengeforordning+en anno 1786

Dette forslag udmøntede sig i februar 1786 i forordningen: *Bompengenes erleggelse på de nye landeveje, som deels er færdige, deels begyndte og hermed anlegges i Danmark.*

Forordningen indebar, at der for hver mil (ca. 7 km.) skulle opstilles en bom, og at kongemagten i første omgang stod for opkrævningen.

Under hele opbygningen af kongevejssystemet havde der stået bomme eller led for hver mil. Oven i købet med en hængelås på. Det var kun kongen, hans folk eller hans forsyningsvogne, der måtte køre på de nye veje. Men det fandt bønderne sig ikke i. De holdt sig ikke for gode til at bryde hængelåsene

op, og i en række tilfælde slog de også leddet i stykker!

Generalvejskommissionen fandt da på, hvad vi i dag kalder udlicitering af bommene til private. Ved auktion kunne man byde på et bomsted, formentlig for at år af gangen. Hvis der intet hus var, måtte forpagteren selv opføre et. Der skulle bare være en bom og et opslag med reglement for betaling. Forpagtingsafgiften skulle anvendes til at vedligeholde vejen. Bommanden havde endvidere pligt til at behandle "kunderne" anstændigt.

Sådanne bomhuse opførtes i vores område på både Ringstedvejen og Holbækvejen. Alle er forsvundet i dag, men enkelte steder kan man støde på betegnelsen "Bomgården". Så er man nok på sporet.

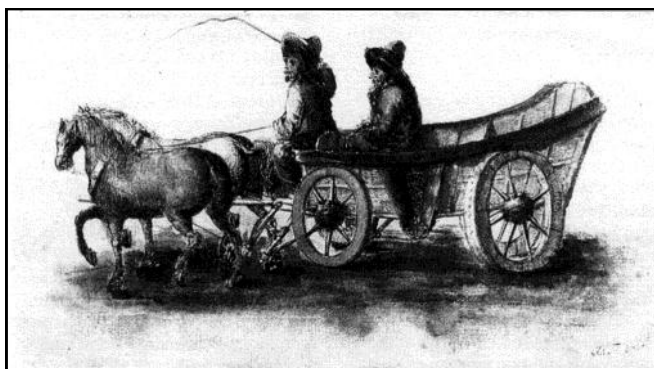
Bomhuset ved Baldersbrønde, der fungerede helt til 1915,

Foto i Årbog for hist. samf. 1926-29

Et øjenvidne fra slutningen af 1700 - tallet

L.M. Wedel fra Everdrup rejste fra Korsør til København og har noteret følgende:

- Her er bestandig bomme for vejen, hvor enhver rejsende må betale, og ve den, der vover at jage forbi. Det er ellers slemt arbejde at være bombetjent, idet der ikke er roligt noget kvarter om natten, fornemmelig for de idelige torvevogne med korn, smør, kalve, brænde, thi der køres mest om natten for at nå København i dagningen. Ved hver mil er der en bom, men en bonde betaler kun halvt for sin vogn imod andre. Vejen er naturligvis skøn og jævn, men om sommeren, når hele hundrede torvevogne ruller frem i hobevis, er støvet næsten utåleligt!

Bondevogn fra 1700-tallet,

Ill. fra Køgevejens historie 1990

Betalingsvejene gives fri 1854 – næsten

Ved amternes overtagelse af kongevejene i 1854 fandt man andre former for opkrævning end ved bomhusene.

Nyordningen blev gennemført i hele

landet undtagen i Københavns amt, hvilket betød, at vi i Volborg Herred stadig måtte betale 3-4 gange på vej til København.

Hvad skulle folk i København? Ja, f.eks. skulle bønderne i Gershøj og andre steder aflevere fæste-naturalier direkte til fæsteejeren, Københavns Universitet, som siden 1660 havde ejet en del gårde i Volborg Herred. Dertil kom alskens varer til torvene i København.

Helt frem til 31. marts 1915 var Roskildevejen betalingsvej på vej til København.

Før vi gik over til kroner og ører i 1872, var priserne således:

For en karet med 6 heste 12 skilling

For en karet med 4 heste 8 ”

For en karet med 4 heste 6 ”

For en postvogn med to eller flere heste 6 ”

For en bondevogn 2 ”

For andre vogne 4 ”

For en rytter 2 ”

For bæster og hornkvæg 1 ”

For 4 får, lam, eller svin 1 ”

Ifølge overleveringer var passagepenge- ne stærkt upopulære. Nogle tatere fra Nordsjælland markerede det med at varme en 2-skilling i piben, inden de kastede den til bombetjenten, der uforvarende måtte gribe den gloende mønt!

Men 1854 var det slut – næsten.

Bommen ved Baldersbrønde i 1908

Ill. fra Køgevejens historie 1990

Vejen til Egholm Bro

Så længe der var færge fra Holbæk til Egholm Bro, var vejen fra kommunevejen til havnen en betalingsvej. Det kunne altså godt lade sig gøre, at private (godsejer von Hafner) havde en betalingsvej. Skovfoged og opsynsmand ved Egholm Bro opkrævede følgende takster i perioden 1882 til 1926:

For en gående 10 øre

For en ridende 25 ”

For en vogn med en eller to heste 50 ”

Købmandsvarer eller lignende 75 ”

Sten og rør eller lignende 40 ”

Trævarer 50 ”

Sæd ikke over 10 tønder 50 ”

Kul ikke over 6 tønder 25 ”

Kreaturer, mindre 10 ”

Kreaturer, større 20 ”

Betalingsbroer

Som antydnet i indledningen har vi også haft en periode med betalingsbroer, in-

den Storebæltsbroen kom i 1998.

Der var tale om pontonbroer i Sønderborg, Ålborg og sandelig også i vores område, Frederikssund.

Sønderborg fik Frederik den VII's bro i 1856. Den bestod indtil 1930. (Midlertidigt ødelagt i 1864).

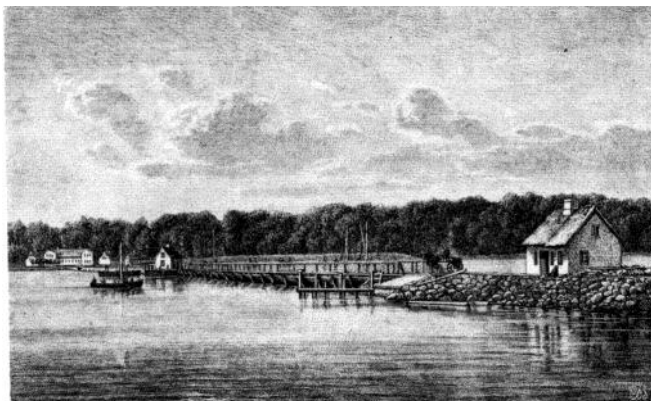
Her var betaling i hele perioden. Dog ikke om søndagen!

Ålborg havde Kristian den IX's bro fra 1863 til 1935. Hele perioden med betaling.

Frederikssundbroen, kaldet Kronprins Frederiks bro, afløste færgen i 1868, men kun til 1888 var der betaling. Selve pontonbroen blev afløst af en klapbro i 1935.

Lidt pudsigt, at 1930-erne blev det store brobygnings årti med Lillebælt, Storstrøms- og Mønsbroen, hvortil kommer afløserne i Sønderborg, Ålborg og Frederikssund. Endvidere arbejdedes der med projektet Munkholmbroen. Men det er en anden historie.

Fælles for alle de nye broer var, at de var uden betaling. Og det endda i fattig-trediverne.

Kronprins Frederiks Bro 1868 ,
billede i Ill.Tidende

Fremtiden

Efter at have erindret os selv om, at Danmark adskillige gange valgte at spille "betalingskortet", er det spændende, hvad fremtiden bringer. P.t. er der kun betaling på Storebælt og Øresund.

Skal vi udlægge fremtiden ud fra de nævnte erfaringer, slipper vi for betaling både i Frederikssund og i København, al den stund landets økonomi er på vågeblus.

Kilder:

Årbog for historisk samfund for Københavns amt 1926-1929

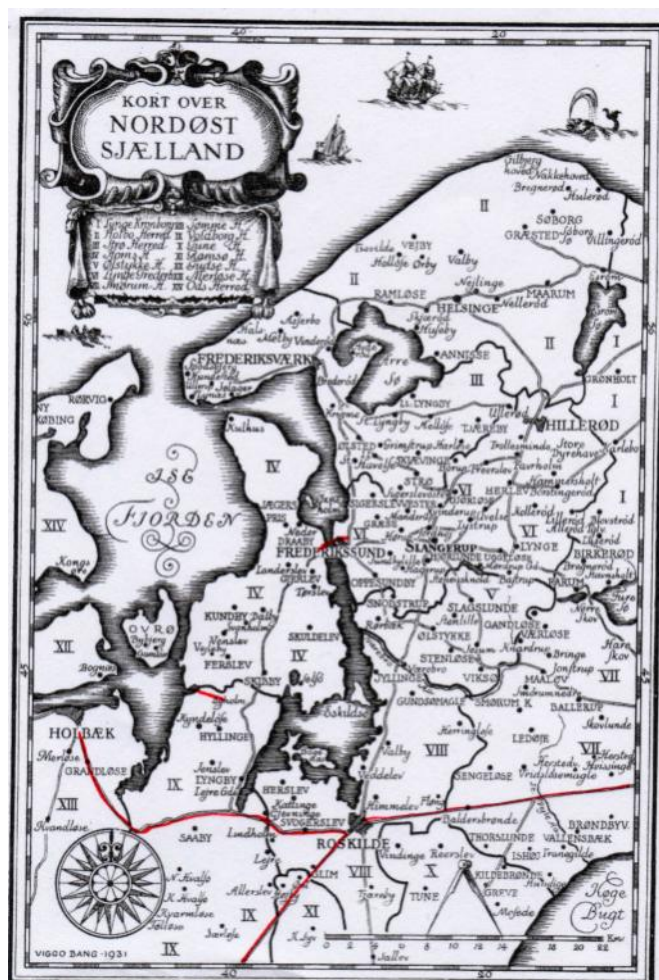
Gamle landevejskroer, Welblund og Hassø 1946
Færggården gennem 400 år, Holger Munk 1962

Køgevejen og den historie gennem 200 år 1990

Egholm, en herregårdshistorie gennem 800 år 2002

Hvalsøbogen, Bent Gottfredsen 2005

Pontonbroer i Danmark, internettet 2012

Kort over Nordøstsjælland
Betalingsstræk markeret med rødt
Kopi efter Viggo Bang 1931

Sidste nyt: 13 kroner for at bruge en ny bro

Lokalavisen i Frederikssund har søgt aktindsigt i mailkorrespondancen mellem Trafikministeriet og selskabet Sund og Bælt. Af den fremgår den 28.8.2012, at Sund og Bælts højst prioriteret projekt i Frederikssund kunne blive en betalingsforbindelse, hvor billigste takst kunne blive 13 kroner per tur over en ny fjordforbindelse. Beregningerne er lavet med både 30 og 40 års tilbagebetaling.

VORE GAMLE LANDEVEJSKROER

Af Jens Jørgen Bangsgaard

Vore gamle landevejskroer rangerer på linje med kirker, præstegårde og gadekær, når det gælder lokalhistorie. Vel ligger Svogerslev kro ikke i Lejre kommune, men den hører alligevel med, når vi taler om trafikken fra København og Roskilde mod Holbæk og Kalundborg eller i den modsatte retning, og når talen er om kroens ejerforhold.

Kong Erik Klipping udstedte allerede i 1278 den forordning, at der skulle findes hvile- og udskænkingssteder langs alle hovedfærdselsårer. De danske landevejskroer er således verdens ældste beværtningssystem. Der er en sammenhæng mellem landevejskroerne og vore gamle milesten (se Lethrica nr. 13), da kong Christian den 2. perfektionerede sin forgængers regel ved omkring 1520 at supplere med, at dis-

se hvile- og udskænkingssteder skulle findes med 4 mils (ca. 28 kilometers) mellemrum. Det er derfor ikke tilfældigt, at Svogerslev kro, Osted kro og den nu nedlagte "Roskilde Kro" - i Tåstrup - og den ligeledes nedlagte landevejskro i Roskilde alle har/havde en milesten ude foran, ude ved landevejen.

Svogerslev kro tilhørte Lens-grevskabet på Ledreborg. De ældste bygningsdele (altså af kroen!) lader sig datere fra slutningen af 1600-tallet, formentlig fra tiden lige efter svenskekrigene - 1659 – der i øvrigt gik hårdt ud over egnen. Kroen fik kongelige privilegier som postkro i 1727. Omkring år 1800 var Svogerslev tæt på at miste sin kro. Stifts-befalingsmanden over Sjællands stift, der samtidig var amtmand i Københavns amt, var enig med kroens ejer, lensgreven på Ledreborg, i, at Svogerslev kro havde skylden for, at egnens bønder drak uhæmmet og "forsumpede". I en senere bekendtgørelse fra den enevældige konge indskræpes det, at "*Kroen er for de reisende og ikke for at udskænke for den lokale almue*".

På Gevninge Mtr. nr. 1B – efter matrikuleringen i 1688 – omtrent 1690 - bli-

Svogerslev kro

Lindenborg Kro

ver det såkaldte Graverhus først til Borrevejle kro. Senere kaldtes stedet Store Kro, Lindholms og nu Lindenberg kro. Kroen nedbrændte den 4. november 1967, og dens gamle kørestald - ligeledes bindingsværk og stråtag – der lå på sydsiden af Holbækvejen modsat den nyopførte Lindenberg kro, udbrændte totalt i første halvdel af 1970'erne. Kroen tilhørte i en periode godset Lindholm. Denne kro nedbrændte i 1716 og igen omkring 1798.

Roskilde-Holbæk landevejen er den tredje kendte på stedet. Vejen blev afstukket i 1782, og den blev åbnet for trafik omkring 1790.

Samtidig (1690) fik en anden kro i Gjevninge sogn kongelige privilegier, nemlig Kalundborg kro, Snedkerkroen eller Kalundborg værtshus ved den gamle Roskilde-Holbækvej. Dette udskænkingssted blev dog igen nedlagt omkring år 1800. I Lindholms fæsteprotokol for 1779 benævnes stedet (12 Fag Huus og 7 Fag Reisestald) som faldefærdigt.

I år 1900 i Gjevningebogen fortæller Christian Tobiassen: *En tredie kro i sognet var Gjevninge kro, der lå på matrikelnummer 40.*

Hverken kro eller Mølle – en skvatmølle - skulle svare tiende til *Hans Excellence Hrr Gehejmeraad Christian Ludvig van Plessen der efter vor gunstige biskop over*

Osted kro

*Sjællands stift Høyædle og Høyærværdige
Magister Peder Hersleb efter ordrer fra syn.*

Glim kro brændte sammen med cirka halvdelen af Glim by i maj måned 1761. Kroen blev hurtigt genopført. Glim kro ejedes, som mange andre kroer på egnen, af grevskabet på Ledreborg. Kroen blev lukket i 1782, da kromanden dette år var død, og da den kongelige bevilling af 1689 blev inddraget, dels fordi de nedbrændte gårde blev udflyttet til Helvigmagle (Ledreborg allè) i vinteren 1761-1762, og fordi man vidste, at den nye hovedvej A1 ville blive ført uden om Glim, og endelig fordi *"Den laa for nær ved Roskilde til at faa større Betydning som Landevejskro for Reisende, snarere har den været Smugkro for Egnens Bønder"*, skriver Arthur G. Hassø i bogen *"Gamle Landevejskroer"*, der blev udgivet i 1946 København af H. Hagerups forlag.

Osted kro omtales i 1521 af Christian den 2. Den gamle krobygning i Osted, Byvejen 31, matrikel nr. 2a, var en af Sjællands allerældste kroer og kom under Grevskabet Ledreborg i 1748.

Denne milesten står ved Osted kro i dag

Kroen brændte ligesom den halve by (5 gårde og 7 huse) en søndag formiddag i april 1764. Kroen blev genopført og flyttede i årene 1778-1788 ud til den nye hovedvej A1, der blev trafikeret i 1791. Ved salget af den forladte krobygning i Osted og den nedlagte kro i Glim fik Grevskabet en samlet sum på 800 rigsdaler. Den nye kro i Osted blev med sit jordtilliggende solgt fra Grevskabet. Køberen var den stedlige kro-vært.

Den nu tomme krobygning blev skole! Det er, så vidt jeg ved, første gang, en tidligere slyngelstue er overgået til en anvendelse som skolestue! Senere flyttede kommunekontoret ind.

Lejre Slotskro hed oprindelig Maglebro kro i 1684. Den Maglebro kro, vi kender, blev i øvrigt først bygget i årene 1753-1755. Senere fik den navnet Blæsenborg kro. Lejregaard havde i 1735 fået bevilling til krohold og udskænkning ved Maglebro. I mellemtiden havde kroen ændret navn til Blæsenborg kro og fik kgl. bevilling af Frederik 5. i 1747. Kroen tilhørte grevskabet på Ledreborg indtil 1957. Ved Kalundborg banens åbning i januar 1875 flyttede kroen til sin nuværende beliggenhed på

Lejre kro

Stationsvej 1. Det er i øvrigt lidt pudsig, at navnet "Slotskro" først opstod efter, at slottet kom ud af billedet, da kroen blev købt fri af grevskabet, og efter endnu et ejerskifte. Lejre Slotskro lukkede definitivt først på sommeren 1996.

Det kan synes lidt ulogisk at omtale Lejrekroerne under overskriften "Landevejs- kroer", men det er ikke så ejendommeligt endda. Sagen er nemlig den, at landevejen fra Roskilde til Ringsted til og med 1790 gik over Glim- Højby- Lejre og Allerslev til Osted.

PERSONALHISTORISKE ARTIKLER

ASTA FRA KISSERUP 90 ÅR

Et langt arbejdsomt liv på landet

Redigeret interview med Asta Jensen i Kisserup ved Karin Gottfredsen og Thyra Johannesen Torsdag d. 21. juni 2012.

Asta som ung

Vi er inviteret indenfor i Astas hyggelige stue på Hjortemarksgården i Kisserup. Der er dækket fint kaffebord, og det blomstrede kaffestel tager sig godt ud på en smukt broderet dug med matchende servietter. Duftende hjemmebakte boller og ”ørkenkage” frister.

Asta er en travl dame, der ikke under sig mange ledige stunder. Der er altid noget, der skal tages fat i. Hun er lille, spinkel og væver, og de livlige øjne spiller fint sammen med rappe replikker, som viser, at hun følger med i alt

omkring sig.

På skabet står fotografier af familie og fine porcelænsfigurer. Det er jubilæumsgaver til hende og hendes mand – en kalv til Asta og en ko til Peder. De symboliserer deres lange arbejdsliv som staldpersonale på en stor gård i Abbetved, Jørgenssæde.

I et hjørne af stuen gemmer sig en elektrisk symaskine – langt væk fra Astas arbejdsværelse på 1. sal. Her har hun indrettet sin systue med mængder af stof – nyt og rester. Hun omsyr, lapper med og syr nyt af de forskellige dele – et par cowboybukser får nyt liv som f. eks. indkøbsposer med ud- og indvendige lommer – gerne de originale – med eler uden lynlås. Et forklæde til klemmer er også et af produkterne. Hertil bruger hun helst sin gamle Husqvarna symaskine, som hun fik, da hun var 15 år. Den virker stadig upåklageligt.

Kreativiteten er stor og ideerne mange. Vi bliver bl. a. præsenteret for de smukkeste hvide mellemlægsservietter – strikket i spindelvævstyndt garn på pin-

de nummer 1 1/4. Efter vask bliver de stivet med kartoffelmel og spændt ud med mange knappenåle, så det fineste stjernemønster træder frem. Hvilket arbejde!

Efter at have foræret et sæt på 12 som gave har hun hen ad vejen fået mange bestillinger, ligesom der er afsætning på meget andet af den flittige Astas håndarbejder.

Kreativiteten har også vist sig i form af sjove sangskjulere, som altid har været relateret til de personer og de begivenheder, hvor de skulle bruges: Asta har ideerne, og materialerne har været, hvad der var ved hånden. Det har været særdeles populært.

Som beboer i Kisserup landsby er Asta en flittig gæst i kirken om søndagen – altid gående og i god tid – og ofte med en dåse bagværk til kirkekaffen i våbenhuset. Man oplever ikke en jul, hvor Asta ikke serverer de lækreste store runde brunkager med mandel i midten – ”af første bag”. Til påske delikaterer hun kirkegængerne med en smukt formet ”fuglerede” – bagt af den lækreste gule bolledej. Asta er berømt for sit bagværk.

Asta har altid arbejdet, og fritid! Hvad er det?

Hun er i dag aktivt medlem af Kisserup

Asta med mor og søskende

Bylaug, og skal nogle af byens borgere på rejse, ja, så passer hun ”bedriften” – også selv om det indbefatter både planter, høns og får.

Hvis fårene læmmer i koldt vejr, og vandet i drikketrugene fryser til is, kan det dog godt blive i overkanten – men så bliver det også påtalt over for rette vedkommende.

Jylland

Asta er født den 18. februar 1922 i Ellidshøj, en landsby mellem Hobro og Ålborg. De var ni børn med Asta som nummer fire – heraf er de tre tilbage.

Astas far arbejdede i grusgrav og tørmose samt som røgter på Visborggård. Han havde ansvaret for køerne og hestene.

Asta fortæller, at man herfra leverede Christian d. X's hvide hest, som han

Chr d. X på Den hvide Hest

red på over grænsen ved genforeningen i 1920.

Hesten kom senere på livslang pension og fik en fin begravelse med en stor mindesten, hvor indskriften lyder:

Den hvide Hest

*Jeg Kongen bar over Grænsen hen,
da Sønderjylland blev Dansk igen*

Derfor har Asta et særligt forhold til Genforeningsstenen under egen i Kisserup.

Faderen døde i 1934.

Astas mor arbejdede ”med alt muligt”, mens børnene passede sig selv – de store så efter de mindre.

*Genforeningsstenen
i Kisserup støbt af
Diks Petersen på
Hjortemarksgården*

Alle måtte hjælpe til i og uden for hjemmet, bl. a. i tørvemosen, hvor de gravede tørv, æltede tørv, stablede og talte dem.

De gravede tørv var nemmest at have med at gøre. De, der var ”æltet” af fnul-
leret fra gravningen, havde det med at gå i opløsning og var ”umulige”. Ud over tørvene var børnene med i kartoffelmarken, når der skulle graves op til ”Spritte” i Ålborg. Det skulle foregå i tørvejr, og perioden kunne strække sig fra juli til november. Det var hårdt arbejde, men man ”pev” ikke.

Familien flyttede ofte - efter hvor der var arbejde - og har boet både ”nordenfjords” og ”søndenfjords” i bl. a. Ellidshøj, Bælum, Visse, Sulsted, Ajstrup, og Brønderslev (”Brøse”).

Asta startede sin skolegang i 1929 og nåede at gå i otte forskellige skoler –

*Familien arbejder i tørvemosen
Vægmaleri på Stenvad Mosebrugscenar*

og det at ”gå” skal tages helt bogstaveligt. Hun kom op på en afstand af syv km – og det var på alle årstider og uanset vejret. Bare to km alene i snefog var en barsk oplevelse for en lille pige på kun syv år, men så sørgede lærerinden også for tørring af tøjet og en kop varm kaffe – det glemmer Asta aldrig.

Når hun fortæller det til børn af i dag, har de svært ved at forstå, hvorfor hun ikke cyklede, ”bare” tog skolebussen, eller fik sin far til at køre sig. Cykel havde hun ikke, skolebus var ikke opfundet, og far brugte jo selv sin cykel på arbejde – det var vilkårene.

Asta kunne godt lide at gå i skole. Den bedste var i Visborg nord for Hadsund. Som nu var der også den gang lærere, som man ikke havde det godt med, og andre, som man kunne lide. Én var ofte fuld, én ikke særlig rar, én ”var ikke noget værd”, mens én var dygtig, og ”hvor man rigtig fik lært noget - ellers havde jeg ikke kunnet regne i dag”, siger Asta.

Asta mødte kl. syv, så det var tidligt op. Man startede dagen med morgensang, og kl. 13 gik man hjem efter at have sunget ”*Altid frejdig, når du går*”.

Man gik ikke i skole hver dag, for der var brug for arbejdskraften. Astas bed-

ste fag var dansk, regning og især geografi, mens historie var det værste: ”*Det kunne man jo ikke rigtig bruge til noget*”.

Syvende og sidste skoleår var det bedste, for der gik man til præst to gange om ugen fra november indtil konfirmationen i marts.

Når Asta kom hjem fra skole, skulle skoletøjet straks lægges pænt sammen, og så var det bare i gang med arbejdet. Inden aftensmaden skulle også lektierne være klaret.

Fra sin far mindes Asta især hans ”**Leveregler**”.

Én oplevelse fra engang før skoletiden står særlig klar: Asta får fem kroner med på indkøb. Da hun kommer hjem og afleverer byttepengene, har hun fået tilbage på ti kroner. Hun bliver øjeblikkelig sendt tilbage med de overskydende penge. Som tak får hun en mønt, lydene på ½ krone – den opbevarer hun stolt som et minde, men faderens ord: ”Du skal ikke tage noget med højre hånd, for du har pengene i venstre”, og ”Du spiser dit

Astas halvkroner, som hun har passet på i 83 år

brød, men du tjener det først” - altså aldrig at købe noget på afbetaling, og at det er vigtigt at være ærlig – dem opbevarer hun som et minde om ham. Asta har altid forsøgt at leve herefter.

Det skal oplyses, at en voksen mands ugeløn var 20 kroner.

Efter endt skolegang fortsatte Asta med at bo hjemme – der var brug for hende her, men samtidig blev hun ansat på en systue i ca. to år. Her lærte hun at sy, især pigetøj, gik i byen og fungerede i det hele taget som *”altmuligpige”*.

Da syersken døde, gjorde Asta hendes påbegyndte arbejder færdige, og som 15-årig anskaffede hun sig sin første sy-maskine - den tidligere omtalte Hus-qvarna – som hun fortsatte med at sy pigetøj på.

Asta har aldrig dyrket foreningslivet, og hun gik ikke til bal, men når der var musikarrangementer, deltog hun - bl. a. var violinisten Wandy Tworeck hendes favorit.

Anden verdenskrig

Herfra husker Asta især de irriterende rationeringsmærker, først på benzin, derefter på sukker og kaffe og senere også på kaffeerstatning, Richs og Danmarks. De sidste rationeringer blev først ophævet ni år efter befrielsen.

Der kørte kun én rutebil om dagen, så det var ikke særlig aktuelt at tage i byen - og så var det også farligt.

Asta fortæller om nedskydningen af et engelsk fly, hvor den overlevende englænder efterfølgende gemmes i kartoffelkælderen på en af gårdene. Ingen andre end gårdejereren selv – heller ikke konen på gården - vidste det. Det blev først fortalt efter krigen.

Selve krigen mærkede Asta ikke voldsomt til, men befrielsen husker hun som en stor begivenhed, der blev fejret overalt.

Sjælland

Som ung pige kom Asta til Sjælland. Gennem postbudet derhjemme blev

Asta og hendes mand Peder

Huset på Jørgenssæde

hun ansat på Gl. Jørgenssæde i Abbetved. (Den nuværende Abbetved Børnegård).

Her møder hun sin kommende mand Peder Jensen, som er fra Ribe. Asta og Peder bliver gift i 1952, og de arbejder begge med dyrene på gården.

Da det nye Jørgenssæde bliver opført ved siden af, hører en nybygget tjenestebolig med, og her flytter ægteparret ind.

Der er ingen egne børn, men de havde kontakt med rigtig mange andre børn, hvoraf Asta stadig ser mange. Det har været en stor rigdom.

Asta og Peder ophører med arbejdet på Jørgenssæde i 1985 og rykker ud af det røde hus ved vejen. De flytter ind i tjenesteboligen i en af længerne på Hjortemarksgården i Kisserup, hvor de er god arbejdskraft hos Inger Søgård og Lars Nielsen i mange år.

Da Kisserup Kirke lukkes under restaureringen i 1991, kan der jo ikke foregå kirkelige handlinger, og især mangler man julegudstjenesten. På forespørgsel fra præsten, Poul Stender, sørger Peder for, at kostalden bliver ryddet, (køerne var afskaffet), gjort

Asta med koen

Julegudstjenesten i stalden

rent, kalket, beklædt med tæpper, hyn-
der og puder. Der skaffes mange stole
og arrangeres et interimistisk alter. Det
blev den mest velbesøgte julegudstjene-
ste i mands minde. Aldrig har der været
så meget om Kisserup i pressen, hvor
præsten dog frabad sig besøg af fjernsy-
net. Det blev en begivenhed, Asta – og
med hende mange ældre Kisserupbor-
gere - aldrig glemmer, og som hun er
stolt af på sin mands vegne.

Asta og Peder rejste en del. De var før-
ste gang i Norge i 1971, og senere har
de været i Østrig, Schweiz og på
Öland. Et smut ind i Italien ”er ikke no-
get at skrive hjem om”, fortæller Asta
håndfast. Maden var rædselsfuld og
uspiselig, og folk var ikke venlige.
Peder dør i 1997. Senere er Asta alene
på Nordkap.

Asta bor stadig på Hjortemarksgården
og har nu nye værter. Hermed er der
igen børn i huset, og ”pigerne” besøger
tit Asta og høster godt af hendes viden
og livslange erfaringer.

90 årsdagen

Lige nu er Asta meget optaget af sit livs
seneste store begivenhed: 90 års fød-
selsdagen d. 18. februar i år.

Asta havde ikke tænkt sig at gøre ”stor
ståhej” af den runde dag, for som hun
siger: ”Jeg har jo fået kommodeben”. Gig-
ten gør, at hun ikke altid er lige mobil.
Men morgenkaffe havde der altid væ-
ret tradition for.

Tidligt om morgenen ankom søskende
og anden familie fra Jylland. Det var en
overraskelse som Inger og Lars fra
Hvalsø, Hjortemarksgårdens tidligere

ejere, havde planlagt. Der var også brød med fra bageren, men Asta havde selv været på forkant med hjemmebag i fryseren. Det hjemmebagte blev absolut foretrukket og hurtigt spist af de mange, der efterhånden dukkede op. Så var det alligevel godt med ekstra fra bageren. Selv havde Asta regnet med en 15 – 18 stykker, men der blev talt til 45 - 50.

Asta i dag

Lars og Inger var i køkkenet og service-rede gæsterne – Asta selv blev forbudt adgang med den bemærkning: ”Når du har kunnet hjælpe os gennem 30 år, kan vi gøre det her for dig.” Astas kommentar er: ”*Man skal hjælpe, hvor man kan, og ikke for at få noget igen.*” En adfærd der er kendetegnende for Asta.

Overraskelsen bliver ikke mindre, da hun får besked på at være klar til afhentning kl. 12! Alle andre end Asta selv vidste, at der var linet op til en tre retters menu hos Lars og Inger på Esmosegård på Åsen i Hvalsø. ”*Her var jeg ved at tabe hovedet*”, siger Asta.

Det blev en dejlig vinterdag, som Asta kan vende tilbage til igen og igen – og med mange dejlige billeder, på papir, men ikke mindst i en nærværende og åndsfrisk 90-årigs utrolige hukommelse. Senere fejres fødselsdagen flere gange, bl. a. i Kirke Saaby forsamlingshus. ”*Her ved man nemlig, at de laver god mad*”, siger Asta med et glimt i øjet.

En del læsere af dette blad vil sandsynligvis være medlemmer af flere af foreningerne og vil derfor modtage mere end ét eksemplar af bladet.

Det er meget kompliceret administrativt at ændre på dette forhold.

I stedet opfordrer redaktionsudvalget til, at man forærer de ekstra kopier til venner og bekendte.

Det kan være med til at stimulere interessen for vores lokalhistorie.

VANDENERGI ELLER HISTORIEN OM VANDETS KRÆFTER

Af Karsten Druedahl

Vandenergianlægget under opførelse. Maj 2010

Syd for Tadre Mølle - helt nøjagtigt 160 meter fra mølledammens spunsvæg - er der i dag et anlæg bestående af 3 vandmøllehjul med en diameter på en meter og et lille skur, som er placeret med tæerne i vand og med taget i jordhøjde. Denne opstilling har, siden dette projekt tog sin begyndelse i marts måned 2009, været genstand for mange spørgsmål. Denne lille gennemgang af projektets historie skulle gerne bringe svar på nogle af de spørgsmål, der er stillet siden starten af det, der startede som et energianlæg til undervisningsbrug.

Anlægget skal indgå i Museets skoletjeneste for på bedste pædagogiske vis at

illustrere den danske vandkrafts historie. Ud over de før omtalte møllehjul blev der - for at koble fortidens kraftkilder sammen med nutidens og fremtidens brug af vand som kraftkilde - konstrueret og fremstillet en mikroturbine, som er placeret i det lille skur efter de 3 vandhjul. Vandet til turbinen kommer igennem et nedgravet rør fra mølledammen, således at der er en faldhøjde på 5 meter, og rørets længde er 160 meter.

Fra starten var det meningen, at det vand, der blev ledt ind til vandhjulet - altså bagvandet fra Tadre Mølle - skulle drive selve energianlægget. Det blev dog hurtigt klart, at vandets kræfter

ikke var til at spøge med, så allerede inden anlægget skulle indvies, opstod der uforudsete problemer med at få dæmningerne tætte. Da indvielsen skulle finde sted den 17. maj 2010, var det ikke engang lykkedes at få dæmmed vandet så højt op, at overfaldshjulet kunne køre. Det lykkedes ganske kort tid med brystfaldhjulet, og strømhjulet virkede også, så en pumpe blev hurtigt skjult under broen, og man kunne køre med overfaldshjulet. Det viste sig nu, at overfaldshjulet blev druknet, når vandstanden var høj nok til, at brystfaldhjulet begyndte at bevæge sig. Alle 3 vandhjul kunne ikke køre på én gang, hvilket var forudsætningen for, at man kunne demonstrere forskellen i de 3 hjuls virkemåde.

Indvielsen

Ved indvielsen den 17. maj 2010 var turbinen ikke færdigfremstillet, og derfor kunne den ikke vises frem.

Om eftermiddagen lige inden åbningen blev der gjort et sidste forsøg på at køre med de 3 vandhjul, men man opgav og brugte løsningen med pumpen til overfaldshjulet. Det kørte, som det skulle! De to andre hjul fik man også stemmet vand op til, så de kunne køre, men man kunne stadig ikke køre med alle 3 hjul samtidig. Vi var mange, der var mødt op for se anlægget køre. Efter den officielle

Overfaldshjulet - helt nyt - inden indvielsen 2010

Strømhjulet med opstemmet vand - maj 2010

indvielse havde jeg en snak med idémanden til dette unikke anlæg, som forresten er det eneste i Danmark af den art, Søren Moses, museumsinspektør på Tadre / Roskilde Museum. Jeg var lidt skuffet over anlæggets virke og tilbød at medvirke til at få det optimeret, så det opfyldte den oprindelige tanke med anlægget. Alle 3 vandhjul skulle køre samtidig. Turbinen skulle kunne køre, så man kunne lave strøm, og det skulle alt sammen kunne måles og registreres, så man kunne vise teori i praksis.

Optimering step 1

Første forsøg gik ud på at få alle dæm-

ninger tætte, så alle hjul kunne køre med bagvandet fra det store møllehjul. Jeg fik leveret blåler til at tætnede dæmningerne med. Jeg brugte sække og ler og plastfolie, specielt beregnet til formålet. Søren fik støbt bund i den store første dæmning, således at den ikke kunne undermineres. Det lykkedes, men nu kunne det store vandhjul på Tadre ikke køre på grund af bagvandets højde. Vandet løb ind i selve møllebygningen til det store gravhjul inde i møllebygningen. Højdeforskellen var for lille til, at en opstemning på næsten 2 meter ved overfaldshjulet kunne gennemføres uden skader på den gamle møllebygning. Hermed blev den løsning opgivet. Vandets kræfter havde vundet.

Turbinen

Turbinen blev leveret i løbet af sommeren 2010. Jørgen Krogsgaard, konstruktør, og Arne Johansen, fabrikant, arbejdede med at montere og afprøve dette lille vidunder. De var ikke helt tilfredse med virkningen, og der var en masse problemer med luft i det lange rør fra mølledammen. En automatisk udluftningsventil blev konstrueret og monteret. Men man var stadig ikke tilfreds med virkningsgraden af turbinen. Det var her, jeg fandt ud af, at jeg havde arbejdet sammen med Arne Johansen for

over 40 år siden. Dette samarbejde tog vi så op igen, forstået på den måde, at jeg udførte nogle få ændringer på turbinens vitale dele i samarbejde med de to konstruktører.

Turbinen kom til at køre og havde også fået kræfter til at trække den monterede 12volt generator. Vi kunne lave strøm, men hvor meget vidste vi ikke.

Optimering step 2

Nu kunne vi køre med nutidens/fremtidens måde at udnytte vandets kræfter på. Turen kom herefter til de tre små vandhjul. De skulle gerne kunne køre samtidig og helst med det samme vand. I første omgang gik opgaven

Overfaldshjulet blev hævet juni 2011

ud på at ændre højden på overfaldshjulet, således at det afleverede vandet til brystfaldshjulet, uden at det selv kom til at stå i bagvand. Hjulet blev hævet 50 cm, og anlægget blev afprøvet. Vi var nu nødt til at pumpe vandet op til overfaldshjulet, for vi kunne slet ikke opstemme vandet, efter at vi havde hævet hjulet. Det var meningen, at brystfaldshjulet skulle stemmes op med den oprindelige dæmning, og det blev nu afprøvet. Det viste sig, at det kunne lade sig gøre. For at det kunne blive et rigtigt energianlæg, kom ideen at konvertere 12 volt til 220 volt på turbinen til at drive pumpen til overfaldshjulet. Start af anlægget var lidt besværligt: Først skulle vandet stemmes op til brystfaldshjulet, som så gav vand til strømhjulet, og når det kørte, startede man turbinen for at lave 220 volt til pumpen, der så leverede vand til overfaldshjulet. Hurra! Det hele

Karsten Druedahl ved mikroturbinen i funktion august 2012

Tre vandhjul med kanaler - ændring i juli 2012

kørte, og alle var glade. Efter at vi havde afprøvet dette et par gange, opstod der nu nogle problemer med dæmningen til brysthjulet. Hvis vi ikke havde en konstant vandhøjde, overtog muldvarpene kontrollen med dæmningsbyggeriet. Man kunne ikke se, at dæmningen var gennemboret af de små asner, men når der kom vand over deres gange, så opstod der pludselig huller på 20 – 30 cm i dæmningen. Sække og blåler blev skyllet væk, og vi kunne starte forfra. Efter flere forsøg med forstærkning af dæmningen måtte det opgives, for vandets kræfter fandt nu også vej under de skodder, vi brugte til opstemningen. Vandets kræfter og muldvarpene vandt slaget.

Løsningen af opgaven

Beslutningen blev, at vandet til turbinen også skulle trække overfaldshjulet. Derefter skulle vandet ledes i en kanal til

Her ses det nuværende vandkraftanlæg i funktion, august 2012

brystfaldhjulet og til sidst i en kanal til strømhjulet. Først skulle vi lige have lavet et "T" på det store rør oppe fra mølledammen og så et rør over til overfaldshjulet. Da det var samlet og sat på plads, var vi klar til den første prøve. Det gik egentlig meget godt, men pludselig begyndte anlægget at rumle så mærkeligt, og de nye rør begyndte at bevæge sig. Der var flere kræfter i vandet, end vi havde regnet med. Røret gik fra i samlingerne, og vi blev våde af det vand, der nu væltede ud i store mængder. Problemet blev løst, kanalerne blev bygget, og der

blev sat vand på. Men nu ville strømhjulet ikke køre! Der var ikke vand nok til, at hastigheden kunne blive så stor, at hjulet kunne lave et stykke arbejde. Efter en optimering af afstanden til hjulets skovle lykkedes det: Nu kørte alle tre hjul samtidig med den samme vandmængde. Der kom vand nok til turbinen og til de tre hjul gennem det store rør oppe fra mølledammen. Nu mangler vi bare, at vi også skal kunne køre med det store vandhjul på Tadre samtidig. Vandet hertil skal løbe under vores forsøgs-/undervisningsanlæg. Vi får her vand i to etager. Det bliver spændende, når vi skal afprøve det.

Fremtiden

Anlægget blev i starten kaldt et vandenergianlæg. Efter alle de problemer, vi har haft med vandets kræfter, er det blevet omdøbt til vandkraftanlægget. Det er faktisk Danmarks eneste forsøgsanlæg for vandkraft. Copenhagen University College of Engineering besøgte Tadre Mølle den 1. august for at studere anlægget. De 21 studerende fra flere nationer var meget begejstrede for at se fortiden smelte sammen med nutiden. Skolen vil i fremtiden hjælpe os med at udvikle måleudstyr og optimere turbinen, således at vandkraftanlægget kan leve op til det formål, det var tiltænkt.

BAYERS BILLEDER

Af Olav Sejerøe

Dette nummers Bayerbillede viser udsigten fra Bøgebakken på Ledreborg. Bayers billede fra 1867 viser et åbent landskab uden så mange træer. Man kan se helt til Roskilde. Ledreborg Allé ses øverst i billedets højre halvdel. Under alléen ses Vibevadgårds marker. På Vibevadgårds marker kan man se to gravhøje. De findes ikke mere. De blev fjernet ved Kalundborgbanens anlæg i 1874. En af dem var en af de ret sjældne gravhøje fra germansk jernalder med fine kvindesmykker. Den er samtidig med de store haller, som er udgravet ved Gammel Lejre

Nutidsbilledet viser mest træer, og selv om det er et vinterbillede, dominerer træerne udsigten.

SAGN OG MYTER FRA LEJREEGNEN

KONG SKINDER

Frit gendigtet af Karin Gottfredsen

Det er torsdag - det er stjerneklart - og den fulde måne lader sit lidt bedrøvelige ansigt lyse ud over den mørke skov.

I en lysning i skoven står en kreds af kampesten, hvis skygger danser sorte i det klare, hvide månelys.

Der er stille, og klokken nærmer sig midnat.

Pludselig fornemmes i det fjerne ligesom lyden af hestehove.

Lyden kommer nærmere og nærmere og bliver kraftigere og kraftigere. Man blændes af et voldsomt hvidt skær, og så - - - med et vildt vrinsk - - - lander en stor, smuk og kridhvid hest mellem kampestenene. Fråden står den om

mundten, og varmen fra dens svedige krop mærkes tydeligt. Alle skygger er væk.

Hesten bærer med sig en sælsom - og uhyggelig skikkelse. På ryggen klamrer en rytter i fuld harnisk sig til dyret med den ene hånd, mens han under den anden arm holder et menneskehoved tæt ind til sig.

Så åbenbares det, at rytteren ikke selv har noget hoved på kroppen.

Det er et grufuldt syn.

Alt er lysende hvidt omkring dem - og så - pludselig er de væk lige så hurtigt, som de kom.

Alt er igen som før - bortset fra, at beskuerens hjerte nu banker vildere end hestens ridt.

I Orup Skov syd for Særløse hedder en skovpart fra gammel tid "Skindere Vænge".

En skovvej fører ind til en imponerende langdysse fra stenalderen med 42 store randsten.

Den kaldes "Kong Skinders Høj".

Sagnet fortæller, at her kan man ved midnat, fuldmåne - og helst en torsdag - træffe Kong Skinder ridende på sin hvide hest.

Det uhyggelige ved ham er, at han er

Kong Skinders Høj

hovedløs og bærer sit hoved under armen.

Det var et sted, man holdt sig fra.

"Skindere Vænge" var den jordlod, der tilhørte skinderen, dvs. garveren.

Heraf "Skindergade", som findes i mange byer, f.eks. i det gamle København. Men hvad gjorde en garver dog i Særløse?

Jo! Det har sin forklaring.

Frederik d. II havde nemlig en kongelig jagtgård - bestående af to huse --- "med gode kamre og værelser"--- og plads til opstaldning af ikke mindre end 59 heste.

I 1576 ansættes en kgl. skovrider til at føre opsyn med skoven - først og fremmest vildtet.

Hvordan den hovedløse rytter kommer ind i billedet, er op til den enkeltes fantasi.

DER VAR ENGANG I GL. LEJRE . . .

I sidste nummer af Lethrica bragtes den første historie "En sag om snekastning" i vores serie, som vi har valgt at kalde "Der var engang i Gl. Lejre . . ." Serien lægger op til historien om folkelivet i den lille landsby Gl. Lejre, som vi påtænker at have færdig i 2015. I de kommende numre vil vi fortsætte med at bringe pudsige og sjove beretninger, som vi finder på vores vej ved gennemgangen af de mange arkivalier, der findes på Lejre Lokalarkiv (LA) og Rigsarkivet (RA).

Denne gang har vi fundet to små politisager, en om et buksetyveri og en om fest, som kom til at vare længere end tilladt. Begge historier er fra Ledreborg Birks politiprotokol, som befinder sig på Rigsarkivet i København.

ET BUKSETYVERI

Ved Eva Nielsen

1837, 30. Maii blev Forhør sadt paa Birkets Contoir... anlediget af, at det Rygte er udspreddt, at Huusmand og Skrædder Mads Jensen i Leijre, skal være frastjålen et Par lærreds Buxer.

Sådan indledes sagen om et buksetyveri i Gl. Lejre i 1837.

Husmand Mads Jensen afhøres som den første.

'Han udsagde, at han havde et par lange halvslidte Blaarlærreds Buxer hængende paa et Gjærde mellem hans og Naboens Have, som blev borttaget, hvilket han dog først havde opdaget ... da han havde anmodet hans Kone om at tage dem ind' Hun havde imidlertid allerede opdaget tyveriet og

havde bedt naboen, Jens Olsen, om at forhøre sig hos Peder Hansen i Tokkerup.

Peder Hansen havde nemlig været i Gl. Lejre den dag, bukserne forsvandt, og Jens Andersen, som han var indsidder hos, "havde i Søndags underrettet Deponenten (vidnet, som her er Mads Jensen) om, at han havde seet Peder Hansen bære saadan et Par Buxer, og dette anledigede Deponenten til at opsøge Peder Hansen for at undersøge om han havde de Deponenten som forklaret frakomne Par Buxer som vare kjendelige især derpaa at der var syet et Stykke til forneden for at forlænge dem".

Mads Jensen gik nu de 5 km til Tokkerup for at få sagen opklaret, men da

han nåede frem, hørte han, at Peder Hansen var gået til Allerslev. På vejen tilbage dertil mødte han heldigvis manden med de stjalne bukser på. Efter at Mads Jensen 'havde talt et par ord med ham' indrømmede Peder Hansen, at det var ham, der havde taget bukserne.

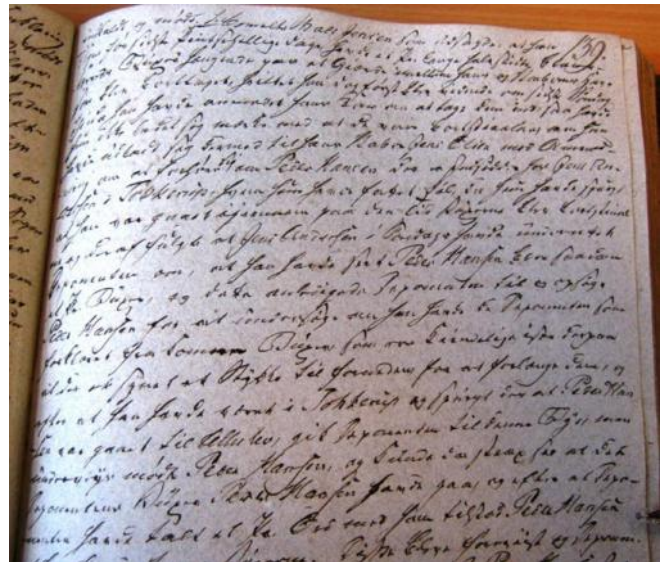
Mads Jensen kræver en erstatning på 3 mark.

"Peder Hansen, Indsidder i Tokkerup fremstod og blev forevist de af forrige Deponent foreviste Buxer, og han vedgaar baade, at han tog dem en Dag i Ugen før Pinsedagene, da han var i Leijre og ville besøge hans Moder, som ikke var hjemme, og at det var de samme som han da, nemlig om Formiddagen, tog paa et Gjærde, hvor de hængte; men han mødte Ingen i Byen efter at han havde sat sig i Besiddelse af disse; han har ikke noget at indvende imod den Værdi, Ejeren har sadt derpaa".

Jens Andersen afhøres og bekræfter, hvad de øvrige har forklaret. Han har haft Peder Hansen boende et års tid, og ved ikke af, at han i den tid ellers har begået noget ulovligt.

Sagen afsluttes, men der siges ikke noget om, hvorvidt Mads Jensen fik sine bukser tilbage!

De 3 mark, som bliver betalt i erstatning svarede til prisen på 8 kg rugbrød eller 3

Fra Ledreborg Birks Politiprotokol (RA)

liter brændevin i 1837.

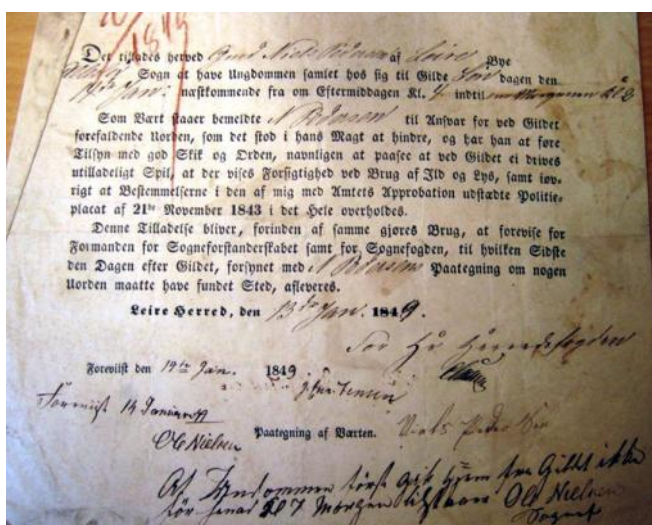
Mads Jensen boede på Orehøjvej i nr. 22 og naboen Jens Olsen i nr. 20. Historien melder intet om, hvorfor Peder Hansen gik helt ned i den anden ende af byen, når han skulle besøge sin mor, Karen Jensdatter, som boede i et af de første huse, nemlig Orehøjvej nr 8.. (Huset er senere brændt).

At man stjæler et par slidte bukser, og at tyveriet fører til en politisag og erstatning, fortæller om de små kår, husmænd og indsiddere levede under på den tid.

EN FEST, DER VAREDE FOR LÆNGE

Ved Vivian Møller

Søndag den 14. januar 1849 havde gårdmand Niels Pedersen på Kongsgården tænkt sig at holde ungdomsgilde for karle og piger. Det var ikke noget man dengang bare gjorde. Det skulle der tilladelse til, og den så ud som følger:

Fra Ledreborg Birks Politidokumenter (RA).

Omskrevet lyder det således.

Det tillades herved Gmd Niels Pedersen af Leire Bye Allesløv Sogn at have Ungdommen samlet hos sig til Gilde Søndagen den 14de Jan: næstkommende fra om Eftermiddagen Kl. 4 indtil om Morgen Kl. 2.

Som Vært staaer bemeldte N Pedersen til Ansvar for ved Gildet forefaldende Uorden, som det stod i hans Magt at hindre, og har han at føre Tilsyn med god Skik og Orden, navnlig at paasee at ved Gildet ei drives Utilladeligt Spil, at der vises Forsigtighed

ved Brug af Ild og Lys, samt iøvrigt at Bestemmelserne i den af mig med Amtets Approbation udstædte Politieplacat af 21de November 1843 i det Hele overholdes.

Denne Tilladelse bliver, forinden af samme gjøres Brug, at forevise for Formanden for Sogneforstanderskabet samt for Sognefogden, til hvilken Sidste den Dagen efter Gildet, forsynet med N Pedersens Paategning om nogen Uorden maatte have fundet Sted, afleveres.

Leire Herred, den 13de Jan 1849.

For Hr Herredsfogden

Clausen

Foreviist den 14de Jan 1849 J Chr Jensen

Foreviist 14 Januar 49 Ole Nielsen

Paategning af Værten Niels Pedersen

At Ungdommen først gik Hjem fra Gildet ikke før henad Kl 7 Morgen tilstaaer Ole Nielsen, Sognefoged

At Niels Pedersen ikke overholdt tiden, resulterede i en Politirets indkaldelse. Den 24. januar blev Retten sat på Birkets kontor, og Niels Pedersen kom med sin forklaring.

Han kunne ikke nægte, at have haft ungdommen til gilde hos sig den 14. januar. Men da han gik i seng kl. 12

(midnat) ved han ikke, hvor længe ungdommen blev i huset, og da han stod op kl. 6 om morgenen, var de gået. Hans kone kunne imidlertid fortælle, at de netop var gået hjem kl. 6. Niels Pedersen blev opfordret til at afgive en mulkt (bøde) på 3 Rbd.

Dommeren bemærkede: *"at Sagen var fremkaldt ved gjentagen besværing over at Ungdommen i stedet for at forlade Gildet Kl. 2 om Morgenens oftere forblev samlede til de skulde paabegynde Arbeide for Husbonden hvortil de som halvberusede ikke var skiktede."*

Niels Pedersen erkendte, at han havde forset sig, men nægtede at betale mulkt.

Den 27. januar faldt der dom, og han kom til at betale de 3 Rbd.

3 Rbd (Rigsbankdaler) svarede i 1849 til prisen på 36 kg. rugbrød eller 22 liter brændevin.

Nu skulle man så tro, at sagen sluttede her. Det gjorde den også for Niels Pedersens vedkommende. Men ikke for nogle af karlene fra Højby, som havde været med til gildet. De fortsatte deres tur i byen hos en af indsidderne, og det kom der endnu en politisag ud af. Hvad der skete, vil blive berettet i næste nummer af Lethrica.

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

Lejre: annilejre@email.dk

TMV: merkurbo@mail.dk

Hvalsø: ole@gundested-camping.dk

LMF: philippebourbonparme@gmail.com

Bramsnæs: blf.bramснаes@live.dk

Næste deadline for bidrag er 1. marts 2013. Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

NYE DETEKTORFUND I GL. LEJRE - A NEVER ENDING STORY

Af Tommy H. Olesen

Onsdag d. 17. oktober d. å. holder Lejre Historiske Forening et arrangement på Felix, hvor jeg skal fortælle om de seneste års metaldetektorfund fra Gl. Lejre. Ingen kan vel længere være i tvivl om, efter de seneste mange års udgravninger i Gl. Lejre, at Lejre havde sin storhedstid fra omkring år 500 og til starten af 1000-tallet, hvor magtcentret blev flyttet til Roskilde. Men utallige metaldetektorfund kan bevidne, at der har været livlig aktivitet på egnen både før og efter – lige fra bronzealder og op til i dag. Ja, aktiviteten går sandsynligvis helt tilbage til den tidlige stenalder, men da der jo ikke findes metalefterladenskaber fra den tid, falder det uden for emnet. Den eneste tidsalder, hvor der er et fundhul, er den meget tidlige middelalder, hvor fx den ellers almindelige urnesfibel helt mangler (endnu). Her skal, som en lille appetitvækker, bringes eksempler på nogle af de fund, der vil blive omtalt ved mødet på Felix til efteråret, men vil man høre den fulde og sande historie om og bag fundene og eventuelt stille uddybende spørgsmål, så er man nødt til at møde op til arrangementet i Lejre Historiske Forening. Alle fund, som er omtalt her og på mødet til efteråret, er gjort med metaldetektor i Gl. Lejre af undertegnede samt af mine tre svenske detektorvenner Tobias, Iohannes og Håkan.

BRONCEÅLDER

Ragekniv

Bæltespænde

Segl

To dobbeltnapper

ROMERSK JERNÅLDER

Guldberlok

Sølvdenar

Armbrøstfibel

ÆLDRE JERNÅLDER OG ÆLDRE GERMANERTID

Spiralguld

Guldbrakteat

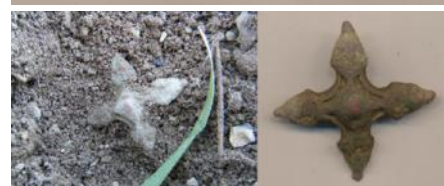
Guldsatten fra Lejre

VIKINGETID

Skivefibel - Trefliget fibel - Beslag - Firehovedet forgyldt beslag

GERMANSK JERNÅLDER OG MIDDELÅLDER

Slangeformet fibel

Pladefibel

Borgerkrigsmønt fra 1200-tallet

100 ÅRET FOR CHRISTIAN TOBIASSENS DØD MARKERES

Af Vivian Møller

Christian Tobiassen, som boede på Dyr-lægegården i Gevninge, døde den 9. december 1912.

I Lethrica april/2009 blev der i artiklen om Gevninge Sogns historie berettet om Christian Tobiassens liv og levned. Som nævnt i artiklen satte Christian Tobiassen to markante spor, som eftertiden har haft stor glæde af, nemlig "Gevningebøgerne" og "Stambog over Slægten Tobiassen".

Da Christian Tobiassen har betydet meget for Gevninges historie, har Lejrearkiverne, Gevninge Bibliotek og Gevninge

Bylaug valgt at markere 100 årsdagen for hans død med et månedlangt arrangement i perioden 11. november til 9. december. Der vil blive udstilling i Beboerhuset og på biblioteket i Gevninge samt særlige søndag eftermiddagsarrangementer i Beboerhuset. Udstillingen vil være åben i bibliotekets åbningstid mandag, onsdag og torsdag.

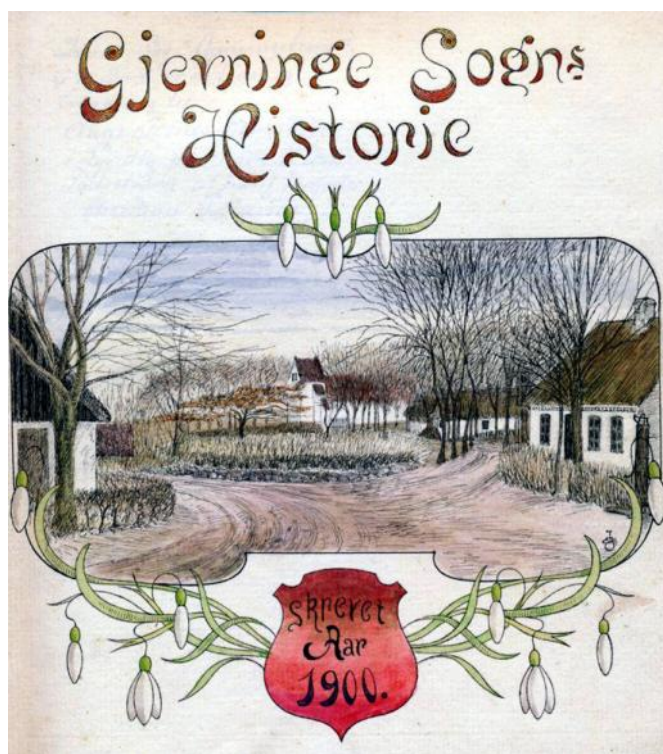
Søndag den 11. november mødes man ved Dyrslægegården, hvor man får fortalt lidt om gården, og derfra går vi til Beboerhuset, hvor udstillingen åbnes.

Søndag den 18. og søndag den 25. november er programmet endnu ikke fastlagt.

Søndag den 2. december vil der være workshop, hvor man kan komme og få at vide, hvordan man kan finde sit hus' historie eller hvad der har ligget, hvor man bor.

Søndag den 9. december sluttet udstillingen med en lille højtidelighed i kirken og blomsternedlæggelse på Christian Tobiassens gravsted på Gevninge kirkegård.

Nærmere program vil blive udsendt til arkiver, biblioteker og diverse

Forsiden til Christian Tobiassens Gevningebog, som er på Lejre arkiv

handlende. Programmet vil også blive lagt ud på Lejre kommunes hjemmeside.

Unge og ældre.

I 1979 havde Trællerupskolen et projekt, hvor de beskæftigede sig med Gevninges historie i gamle dage. I den forbindelse blev lavet et flot hæfte med interviews af Gevninges ældre borgere og især, hvad der havde været af håndværkere i byen.

Trællerupskolen vil også denne gang blive involveret med nogle projekter. Ligeledes vil vi henvende os til de ældre borgere, som sikkert kan fortælle om ”dengang da . . .”

Lejre Museum havde i 2004 en udstilling på Gl. Kongsgård om kommunens butikker i 1950’erne. Gevningedelen af denne udstilling vil blive en del af Tobiassen udstillingen.

Indsamling af materiale.

Ligger du inde med gamle fotos fra Gevninge eller oplysninger mm, hører vi gerne fra dig. Har du historier, du kan fortælle, vil vi også gerne høre dem. Der er mange nye borgere i Gevninge, som ikke kender til Gevninges historie. Vi håber med udstillingen at kunne fortælle dem en hel masse om det sted, hvor de bor.

Efterlysning.

Vi vil prøve at finde frem til efterkommere af Christian Tobiassen. Vi synes, det kunne være sjovt at invitere hans efterkommere, hvilket nok vil være oldebørn og tipoldebørn, med til indvielsen.

Han fik to døtre, som blev gift.

Tobiassens ene datter, Ida Helene Tobiassen (født 1859), blev gift med slagter William Peder Carl Grøndahl i København, og de fik fem børn. Ved skiftet efter Ida Helene i 1935 ved vi følgende om de fem børn:

Axel Conrad Tobias Grøndahl (født 1892), boede i København.

Marie Fock (født Grøndahl 1894), boede i Holbæk.

Dorthea Billing (født Grøndahl 1896), boede i Rio de Janeiro.

William Peter Carl Grøndahl (født 1897), boede i Los Angeles.

Christian Johan Grøndahl (født 1899). Han oprettede i 1922 Grøndahls køreskole i København. Det er i dag en efterkommer, som har køreskolen, og ham har vi kontakt med.

Den anden datter, Hedvig Karen Tobiassen, blev gift med gårdmand i Lyndby Niels Peter Henriksen, og de fik to sønner. Her mangler vi oplysninger om sønnen Aage Tobias Henriksen.

Hvis der er nogen, som kender til efterkommere til ovennævnte personer, hører vi gerne fra jer.

Tobiassens "Stambog over Slægten Tobiassen" ved vi ikke hvor er. Lejre arkiv har en afskrift af den originale bog. Men hvor er den originale bog? Den vil vi nemlig gerne låne til udstillingen. Vi ved, at den sidst har været hos en Grøndahl efterkommer, Kirsten Grøndahl, men hun døde for ca. 8 år siden.

Anker Jørgensen.

Når vi sådan sidder og roder med Christian Tobiassens slægt, dukker der pudsig ting op.

Christian Tobiassens tip tip oldefar var den første kursmed (smed og dyrlæge) i Tobiassen-slægten i Gevninge. Han kom til Gevninge i slutningen af 1600-tallet. Men udover at være Tobiassens tip tip oldefar var han også fhv. statsminister Anker Jørgensens tip-4 oldefar. Anker Jørgensens mor var født i Mannerup i Osted sogn, og hendes slægt har udover i Gevninge og Mannerup bl.a. aner i Gl. Lejre (Kongsgården og Orehøjgård), Glim, Kastholm, Kornerup og Svogerslev.

Anker Jørgensen skriver selv i sine erindringer *Fra Christianshavn til Christi-*

ansborg: "Min mor var fra Osted mellem Roskilde og Ringsted, hvor hendes forældre havde en bondegård". Hans far døde, da han var knap 1 år og hans mor, da han var 5 år. Han blev adopteret af faderens søster og mistede derved kontakten til moderens slægt. Hans morfar mente, at "*ham måtte kommunen tage sig af*".

Tobiassen gruppen.

Og hvem er vi så, vi, der arbejder med udstillingen?

Vi er Bente Trane fra Lejrearkiverne, Gunvor Møller fra Lejre Bibliotekerne, Anne Bengtsson fra Gevninge Bibliotek samt Lisbeth Rønnow og Vivian Møller fra Gevninge Bylaug.

Har du oplysninger, kan henvendelse ske til Bente Trane på Lejre arkiv eller Anne Bengtsson på Gevninge bibliotek.

Vi håber at se dig til udstillingen.

NYT FRA FORENINGERNE

LEJRE HISTORISKE FORENING

Formand: Karl Frandsen, Hvalsøvej 23, Osager, 4320 Lejre, tlf. 46497483,

E-mail: karlfrandsen@dlgmail.dk

Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

Hvad sker der med Lejre Museum?

Vi har været på udflugt til bl.a. Jelling for nylig. Det sprudler af aktivitet og optimisme i området, skønt vi synes, at de har meget mindre at vise frem, end vi har i Lejre.

Vi har de sidste 5 år talt om en ny permanent udstilling på Lejre Museum og er kommet med mange, synes vi selv, konstruktive forslag til en ny udstilling. Det har også været drøftet i museumsråd og styregruppe for museerne, hvor der har været gode og konstruktive diskussioner.

Vi mener i Lejre Historiske Forening, at vi har alle gode kort på hånden til en god og visionær udstilling på museet.

De mange haller, der er udgravet, og andre kulturspor, samt de mange fund, der er fundet og stadigvæk findes, giver et godt udgangspunkt for en udstilling, der kan hægtes op på de skriftlige kil-

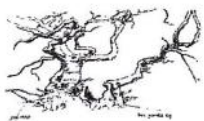

Jellingestenen

der – Lejrekrøniken, Beowulf sagaen, beretninger fra tyske missionærer m.m.

Hvis vi vil og kan, er der mulighed for en rigtig god fremvisning af Lejre som konge – eller høvdingesæde i perioden år 500 – 1000 med en udstilling på Hestbjerggaard, koblet sammen med de mange aftegn i terrænet omkring Lejre, såvel historiske som geologiske.

Lad os dog komme i gang nu, jo før jo bedre.

EGNSHISTORISK FORENING FOR HVALSØ

Formand: Bent Gottfredsen, tlf. 46492663, E.mail: vs.gl.smedje@gmail.com

Hjemmeside: www.egnshistoriskforening-hvalsø.dk

Nyt fra EHF

Siden sidst har foreningen afgivet to høringssvar til kommunen.

Det ene vedrører et forslag til bevarende lokalplan for Vester Såby landsby.

Her roser foreningen kommunens oplæg.

Det andet vedrører den såkaldte Vandhandleplan (jævnfør lederen).

Her vender foreningen sig mod fjernelse af "spærringer" af kulturhistorisk værdi.

Forslagene kan ses på kommunens hjemmeside og vore høringssvar på foreningens hjemmeside.

Afholdte arrangementer

Vi har afviklet to arrangementer. Den 2. juni havde vi **Kildetur i Hvalsøskovene** i samarbejde med Naturstyrelsen – i praksis skovfoged Hans Jensen.

Vi besøgte Ellesøkilde, Mortenstrupkilden og en helt ny kilde under opbygning.

En snes personer deltog trods det bar-

Ved Esrum kloster

ske vejr med raske haglbyger.

Den 25. august afviklede vi turen **Klostre i Nordsjælland** under ledelse af Hans Cornelius. Vi besøgte Asserbo Slotsruin, Tibirke Kirke, Esrum Kloster og ruinerne af Æbelholt Kloster med museum.

Turen blev gennemført i private biler, da der kun var en lille snes tilmeldte.

En grundigere beskrivelse af begge turene med illustrationer kan ses på foreningens hjemmeside.

Kommende arrangementer

Lokalplanvandring i Vester Såby

Lørdag den 20. oktober kl. 13.30 indbyder vi til lokalplanvandring i Vester Såby. Vi mødes hos formanden på hans

bolig på Tulipanvej 1 i Vester Såby.

Kommunen nærmer sig vedtagelsen af en bevarende lokalplan for landsbyen. Det har været en lang proces, idet arbejdet blev påbegyndt allerede i den gamle Hvalsø Kommune. Når planen er vedtaget, vil alle landsbyerne i den gamle kommune have bevarende lokalplaner.

Vi starter med inden døre i den gamle smedje at høre om landsbyens historie. Dernæst spadserer vi byen rundt, mens vi ser på de enkelte elementer og hører, hvad lokalplanen har af bestemmelser og hvorfor.

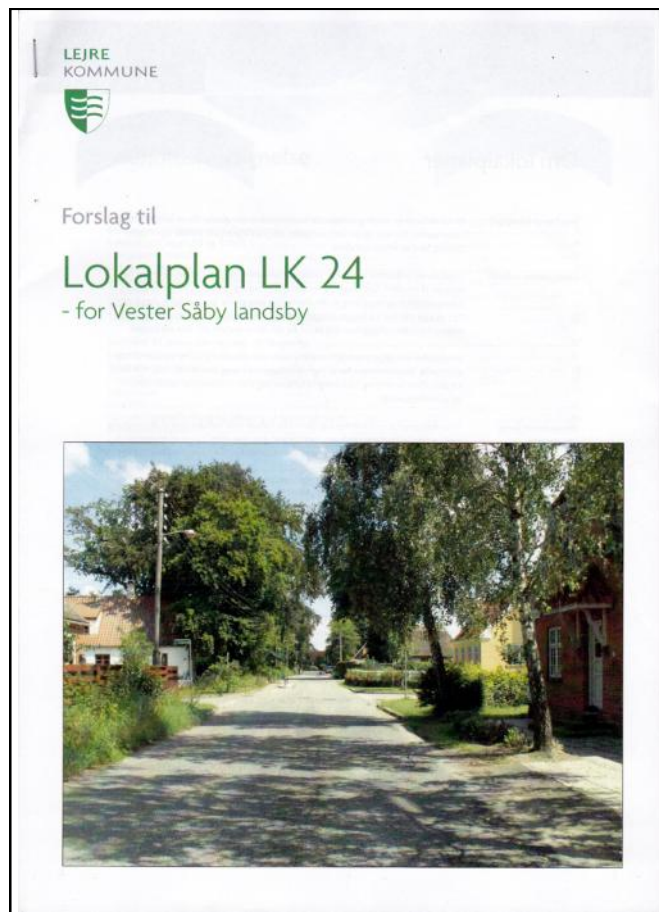
Til sidst byder foreningen på kaffe og kage i den gamle smedje.

Ikke-medlemmer er velkomne, men må påregne en mindre betaling for kaffe og kage.

Generalforsamling

Foreningens generalforsamling afvikles tirsdag den 26. februar, og den foregår traditionen tro på Gundestedgård, Gundestedvej 40, 4330 Hvalsø.

Vi starter kl. 18.30 med fællesspisning af gnaveben med surt og grovbrød. Herfor erlægges en beskeden betaling. Kl. 19.30 er selve generalforsamlingen.

Lokalplanforslaget

Efter generalforsamlingen:

Foredrag om udgravningerne i forbindelse med udvidelsen af jernbanen.

Ved arkæolog ved Roskilde Museum
Ole Kastholm

Dette finder sted ca. kl. 20.30.

Her er alle velkomne. Der er fri entré.

Foreningen håber, at mange vil benytte lejligheden til at høre om, hvad der blev fundet.

Husk at anlægsarbejderne ikke kun berører den gamle Hvalsø Kommune.

Ved foredraget serveres kaffe og kage.

Herfor betaler ikke-medlemmer en beskeden pris.

BRAMSNÆS LOKALHISTORISKE FORENING

Formand: Bjarne Holm, E-mail: jeanbjarne@holm.mail.dk
<http://www.bramснаeslokalhistorie.dk>

Kommende arrangementer

Foredrag om oldtidsminder i Hornsherred

Biblioteket i Kirke Hyllinge. Onsdag
den 14. november kl. 19.30.

Foredraget bliver holdt af Orla Hansen
fra Historisk Forening for Skibby - eg-
nen og vil handle om jættestuer, dysse-
anlæg samt helleristninger i Hornsher-
red.

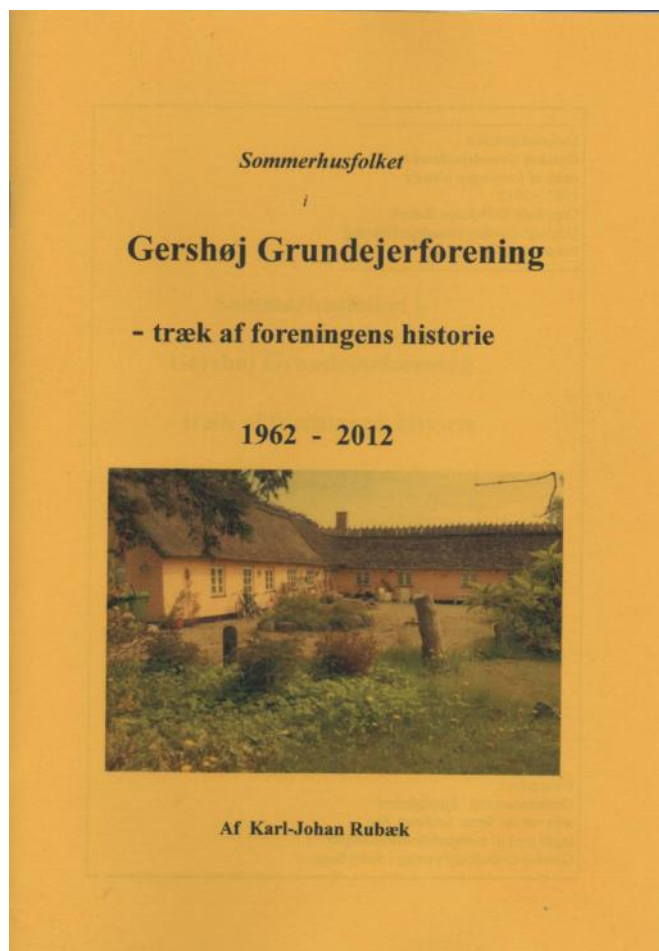
Orla Hansen har også fundet en berømt
"håndsten" fra bronzealderen.

Generalforsamling

Bramsnæs lokalhistoriske Forening af-
holder generalforsamling

Onsdag den 13. februar 2013 kl. 19.30
i Ejby forsamlingshus.

Tommy Olesen vil holde foredrag i for-
bindelse med generalforsamlingen.

Annonce:

I anledning af Gershøj Grundejerfore-
nings 50 års jubilæum i oktober har
Karl - Johan Rubæk begået et lille
småskrift, der kan erhverves for 25 kr.
på Bramsnæs Arkiv.

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Philippe Bourbon, E-mail: philippebourbonparme@gmail.com

Afholdte arrangementer

I april afholdtes foreningens generalforsamling, hvor man genvalgte de bestyrelsesmedlemmer, der var på valg. Efterfølgende konstituerede bestyrelsen sig med Philippe Bourbon Parme som formand, Hans Kongsgaard som næstformand, Hans Jørgen L. Larsen som kasserer og Vivian Møller som sekretær.

Lejre Museumsforening holdt sin traditionsrige sommerfest d. 1. juni på Hestebjerggård. Der var udsolgt. Snakken gik ved bordene, muntre taler blev holdt, og musikken spillede til fællessang og til underholdning. De ca. 50 deltagere fik serveret en middag, der var lavet af frivillige fra museet - bortset fra skinken, der kom fra Osted Slagteren. En vellykket sommerfest.

Lejre Museumsforening, Lejre Museum og Lejre Historiske Forening har også i denne sommer arrangeret en række sommervandring med udgangspunkt i museet på Hestebjerggård. Det blev til i alt 6 længere ture på mellem 2 og 3 timers varighed.

Turene var velbesøgte – selv de dage, hvor det truede med regn; der var mellem 25 og 40 deltagere på hver tur. Turenes temaer var meget forskellige og viser, hvor mange seværdigheder egnen rummer inden for et begrænset område: Vikinger, gudinder og herremænd var et tema, et andet var Åerne, stationsbyen og klostret, et tredje var Projekt Ledreborg, et fjerde var Åvandring omkring Lejre.

Efter hver rundtur benyttede mange af deltagerne sig af tilbuddet om at nyde eftermiddagskaffen på Gl. Kongsgård, serveret af de frivillige, der er tilknyttet haveholdet på Gl. Kongsgård.

Gl. Kongsgaard og dens café har traditionen tro holdt åbent torsdag og søndag i sommermånederne takket være en stor indsats fra de frivillige, der er

tilknyttet haveholdet på Gl. Kongs-
gaard. I år har flere gæster end tidligere
besøgt gården og haft glæde af caféens
tilbud.

Kommende arrangementer

Foredrag d. 4. oktober (efter redak-
tionens slutning):

Historien om Lejres historie

Lejre Museumsforening inviterer alle
til et møde på Felix d. 4. oktober kl.
19, hvor Tom Christensen, Roskilde
Museum, holder et foredrag med tit-
len: "Historien om Lejres historie".
Siden de nu så berømte og genfundne
haller forsvandt, har også historien om
Lejre gennemløbet en omskiftende til-
værelse. Sagnene om Skjoldungerne
kendte man, men da historie blev til en
videnskab i det 19. århundrede, blev hi-
storierne om Lejrekongerne afvist som
myter og sagn. Tom Christensen vil for-
tælle om de nyeste udgravninger i Lejre
og sætte dem i forbindelse med sagne-
nes fortællinger.

Foredraget afholdes i samarbejde med
Lejre Historiske Forening.

Der er gratis adgang for medlemmer af
de to foreninger, for andre koster det
50,- kr.

2-dages udflugt til Sønderjylland – Slesvig

I bestyrelsen er et udvalg gået i gang
med at planlægge en 2-dages tur til
Sønderjylland – Sydslesvig til næste
sommer, nærmere bestemt midten af
august 2013. Planen er, at vi skal besø-
ge Dybbølmuseet, Hedebymuseet,
Dannevirke og Slesvig by. Overnatning
vil finde sted i Sydslesvig. Vi præsente-
rede ideen for de medlemmer, der var
mødt frem på generalforsamlingen, og
der var da stor interesse for forslaget,
som vi fortsat arbejder videre med.
Det endelige program vil vi præsente-
re i næste nummer af Lethrica.

Slesvig domkirke set fra Hedeby

Et udvalg under bestyrelsen har udar-
bejdet en ny folder om foreningen.

TADRE MØLLES VENNER

Formand: Kurt Olsen, Tlf 46482303, Email: merkurbo@mail.dk

Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

Foreningen blev oprettet i 1978 som en hjælp til møllen og dens daværende ejer, frk. Marie Hansen.

Formålet er i dag dels at medvirke til vedligeholdelse af møllen som nationalt kulturminde og dels at deltage i formidlingen af møllegården gennem forskellige arrangementer.

Det kan være i eget regi eller i samarbejde med Roskilde Museum og/eller andre foreninger.

Arbejdslaug

En del af foreningens medlemmer deltager i det praktiske arbejde på møllegården.

Det omfatter bl.a. pasning af møllecafé og bemanding/betjening af møllen i åbningstiden.

Man kan blive uddannet som "møller" og/eller "guide" for omvisninger af gæsterne.

Man kan også vælge at deltage i det daglige, praktiske arbejde med at passe møllegårdens haver samt med almindelig vedligehold ude og inde omkring bygningerne.

Lauget mødes en gang hver måned og aftaler arbejdsplanen for den kommende måned.

Faste årlige arrangementer er Mølledag, Kildemarked og Julemarked.

Medlemsfordele

Et medlemskab koster 150 kr. om året.

Medlemskabet giver gratis adgang for 2 personer til Roskilde Museums afdelinger i Roskilde by samt til Færggården i Frederikssund og til Lejre Museum.

I møllegårdens åbningstid og til de mange særarrangementer året igennem kan man - ud over gratis adgang - få en kop gratis kaffe.

Deltager man som aktiv på møllen, indbydes man tillige til en årlig forårsudflugt og til en hyggelig høstfest i september.

Indmeldelse kan ske via e-mail

info@tadremoellesvenner.dk

eller til foreningens kasserer, Karsten Druedahl på tlf. 46496259

Julemarked 2012

Trods renovationsarbejder regner Tadre Mølles Venner med at afholde årets julemarked, som vi plejer, **søndag den 2. december på Tadre Mølle.**

Tadre Mølles Venner afholder sin årlige **generalforsamling tirsdag den 19. marts kl.19.00** i Østergade 1, Hvalsø.

NYT FRA LEJRE ARKIVERNE

Bramsnæs Hvalsø Lejre

Hjemmeside: www.lejre.dk/arkiver

”VAR DER NOGEN, DER SAGDE JUBILÆUM?”

Af Bente Trane

Det var en dag, jeg var i arkivet i Lejre – det var forår – i den tid, hvor alt begynder endnu engang – Niels Jørgen, som er frivillig i arkivet, prikker mig på skulderen, kigger anklagende på mig og spørger, om arkivet ikke har tænkt at holde Lejre arkivs 40 års jubilæum.

Det havde jeg ikke tænkt på. Tænk - 40 år – sandt at sige havde jeg ikke sat mig ind i arkivets historie. Årene er gået med forskellige ansatte i arkivet – papirer bliver dagligt registreret og lagt forsvarligt på plads, derfor var den kreative tankegang ikke inde på nethinden. Der gled tanker gennem min hjerne, og så kom løsningen - eller i hvert fald et forslag - fra en anden frivillig, Vivian.

Vivian Møller har i nogle år beskæftiget sig med Gevninges historie og har været optaget af dyrlæge Chr. Tobias-

sens ”Gjevningebog”. Og som man kan læse andetsteds i dette blad, skal der laves en udstilling, byvandring m.m. fra den 11. november til den 9. december.

Arkivet kunne holde udstilling om andre historiefortællere fra andre sogne – det kunne være en optakt til udstillingen om Tobiassen i Gevninge.

Ideen blev godtaget – hvad skulle man gøre uden de frivillige. Så de næste par måneder bliver der arbejdet på en udstilling – samt et arrangement i Lejre arkiv, hvor historien kan fejres med pomp og pragt.

Den 10. november er ”Historiens dag”, og netop denne dag vil være den bedste til at formidle store og små historier fra hjørner og kanter.

Alle er velkomne til et kig, en snak om datid og nutid.

UDSTILLINGER OG ARRANGEMENTER PÅ MUSEERNE I LEJRE KOMMUNE

TADRE MØLLE

Efterårsferie uge 42, alle dage kl. 11-16, gratis entré.

13 - 17/10 2012 **Fra jord til bord i 1800-tallet.** Smørkærning, klatkager over bål, støbning af bivoksllys, træsnitning mm.

18 - 20/10 2012 **Vandkraft.** Kom og vær med til at køre med det nye vandkraftanlæg og lær en masse om vandets vilde kræfter.

21/10 2012 **Store bagedag.** Der bages godt gammeldags rugbrød i den store brændefyrede 1800-tals ovn, kærnes smør m.m.

2/12 2012 **Jul på Tadre Mølle,** kl. 10-16
Det traditionsrige julemarked med nissevækning, håndværksboder og god gammel julestemning. Alm. entré.

Se mere på www.roskildemuseum.dk.

Åbningstider på Tadre Mølle 2012 - 2013

2012: 1/7-31/10: Søndage, samt hele uge 42 (efterårsferie).

2013: 28/3 - 1/4: Påskeåbent. 1/5-30/6: Lørdage og søndage, samt helligdage. 1/7-31/7: Alle dage. 1/8-30/10: Lørdage og søndage, samt uge 42 (efterårsferie). Åbningstider alle dage: 11-16. Se evt. ændringer på www.roskildemuseum.dk.

LEJRE MUSEUM

Efterårsferie uge 42, alle dage kl. 11-16, gratis entré.

18 - 21/10 -2012 **Kartoffelskattejagt.** Se, føl, lyt og lugt dig til en masse spændende viden om den vidunderlige kartoffel. Prøv museets store kartoffelskattejagt og se om du bliver en heldig kartoffel. Gratis entré.

1/12-30/12 **Nisseskattejagt.** Kom og deltag i den spændende nisseskattejagt på Lejre Museum. Weekender, kl. 11-16. Gratis entré.

18 - 24/2 2013 **Vinterferieaktiviteter.** Det er helt pip! Natur og kulturhistoriske aktiviteter omkring fugle. Gratis entré.

25/3 – 1/4 2013 **Påskeaktiviteter.** Alle dage kl. 11-16. Gratis entré.

Se mere på www.roskildemuseum.dk

Åbningstider på Lejre Museum 2012 - 2013

Hestebjerggård: 2/1 - 30/6: Lørdage - søn- og helligdage kl. 11-16. 1/7 - 31/8: Alle dage kl. 11-16. 1/9 - 30/12: Lørdage og søndage kl. 11-16. **Gl.**

Kongsgård: 1/7 – 31/8: torsdage og søndage kl. 13-16. Tillige uge 8 og 42, samt påske, alle dage kl. 11-16

Lethrica

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder "Noget om Lejre", og bladet er en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad *Lethrica* og *Nyt fra Egnshistorisk Forening* i Hvalsø.

Forsendelse: *Lethrica* tilsendes medlemmerne af de tre historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt lokalarkiverne. Ved **manglen-de levering** rettes henvendelse til de respektive foreninger:

LHF: Anni Larsen,

tlf. 46480725,

annilejre@email.dk

EHF: Ole Theill Knudsen,

tlf. 46408253

ole@gundested-camping.dk

BLF: Bjarne Holm

jeanbjarne@holm.mail.dk

LM: Philippe Bourbon

philippebourbonparme@gmail.com

TMV: Kurt Olsen

merkurbo@mail.dk

Redaktionsudvalg:

Karl Frandsen, Bent Gottfredsen, Bjarne Holm, Hans Jørgen Lyck Larsen, Kurt Olsen

Redaktion og layout:

Thyra Johannesen

thsj@mail.tele.dk

FORENINGERNES KOMMENDE ARRANGEMENTER

Onsdag den 17. oktober klokken 19,00 i Felix.

Tommy Olesen, der går med detektor i området, vil fortælle om og vise billeder under emnet "**Nye detektorfund i Gl. Lejre – a never ending story**"

Lørdag den 20. oktober kl. 13.30 med start på Tulipanvej 1, Vester Saaby

Lokalplanvandring i Vester Saaby med EHF

Lørdag den 10. november i Lejre Arkiv

Historiens dag. Arrangement i anledning af Lejre Arkivs 40 års jubilæum

Den 11. november - 9. december i Gevninge

Arrangementer i anledning af 100 års dagen for Christian Tobiassens død ved Lejrearkiverne m. fl.

Onsdag den 14. november kl. 19.30 på Kirke Hyllinge bibliotek **Foredrag om oldtidsminder i Hornsherred** med BLF

Torsdag den 15. november klokken 19.00 i Felix

Marianne Rasmussen fra Kulturstyrelsen vil fortælle om Kulturstyrelsens store formidlingsprojekt "**Danmarks oldtid i landskabet**", som har til formål at skabe større opmærksomhed og bedre adgang til 100 lokaliteter af særlig høj national værdi. Lejreområdet er et af disse

Søndag den 2. december **Julemarked på Tadre Mølle** med TMV

Onsdag den 13. februar 2013 kl. 19.30 i Ejby forsamlingshus **Generalforsamling i BLF**

Tirsdag den 26. februar kl. 18.30 på Gundestedgård

Generalforsamling i EHF - og ca. kl. 20.30 :

Foredrag om udgravningerne i forbindelse med udvidelsen af jernbanen

Tirsdag den 19. marts kl. 19.00 Østergade 1, Hvalsø

Generalforsamling i TMV

Midten af august 2013

Todages udflugt til Sønderjylland – Slesvig med LM